

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR

VAZIRLIGI



ILMIY  
AXBOROTNOMA

2023

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI  
ILMIY AXBOROTNOMASI

- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
- SCIENTIFIC BULLETIN OF NAMANGAN STATE UNIVERSITY



ISSN:2181-0427

[journal.namdu.uz](http://journal.namdu.uz)





**Bosh muharrir:** Namangan davlat universiteti rektori S.T.Turg'unov

**Mas'ul muharrir:** Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor Sh.N.Ataxanov

**Mas'ul muharrir o'rinbosari:** Ilmiy-tadqiqot va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i O.Imomov

### **T A H R I R H A Y ' A T I**

**Fizika-matematika fanlari:** akad. S.Zaynobbiddinov, akad. A.A'zamov, f-m.f.d., prof. B.Samatov, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, f-m.f.d., dots. B.Abdulazizov, f-m.f.n., dots. A.Xolboyev.

**Kimyo fanlari:** akad. S.Nigmatov, k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, t.f.d., v.b. prof G'.Doliyev, k.f.n., dots. T.Sattorov, k.f.n., dots. A.Hurmamatov., PhD. D.S.Xolmatov.

**Biologiya fanlari:** akad. K.Tojibayev, akad. R.Sobirov, b.f.d., prof. A.Batashov, b.f.d., prof. N.Abdurahmonov, b.f.d., dots. F.Kushanov, b.f.d. A.Kuchboyev, b.f.d., dots. D.Dexqonov.

**Texnika fanlari:** t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. S.Yunusov.

**Qishloq xo'jaligi fanlari:** g.f.d., prof. B.Kamalov, q-x.f.n., dots. A.Qazaqov.

**Tarix fanlari:** akad. A.Asqarov, s.f.d., prof. T.Fayzullayev, s.f.d., prof v.b. N.B. Dexkanov, t.f.d, prof. A.Rasulov.

**Iqtisodiyot fanlari:** i.f.d., prof. N.Maxmudov, i.f.d., prof.O.Odilov.

**Falsafa fanlari:** f.f.d., prof. M.Ismoilov, f.f.d. dots. Z.Isaqova, f.f.d., G.G'affarova, f.f.d., dots. T.Ismoilov, PhD. A.Abdullayev.

**Filologiya fanlari:** fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, PhD. H.Solixo'jayeva, PhD. dots. U.Qo'ziyev, PhD. H. Sarimsoqov, fil.f.d., N.Dosboyeva.

**Geografiya fanlari:** g.f.d., dots. B.Kamalov, g.f.d., prof. A.Nigmatov, g.f.d., dots. A.Nazarov.

**Pedagogika fanlari:** p.f.d., prof. U.Inoyatov, p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. O'.Asqarova, p.f.n., dots. M.Nishonov, p.f.n., dots. A.Sattarov, p.f.n.,dots. M.Asqarova, p.f.n., dots. Sh.Xo'jamberdiyeva, p.f.d., dots. S.Abdullayev, PhD. D.Sarimsakova., PhD. B.Urinov.

**Tibbiyot fanlari:** b.f.d. G'.Abdullayev, tib.f.n., dots. S.Boltaboyev.

**Psixologiya fanlari:** p.f.d., prof Z.Nishanova, p.f.n., dots. M.Maxsudova.

**Texnik muharrir:** *N.Yusupov.*

**Tahririyat manzili:** Namangan shahri, Boburshox ko'chasi, 161-uy

**Faks:** (0369)227-07-61 **e-mail:** [info@namdu.uz](mailto:info@namdu.uz)

Ushbu jurnal 2019 yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosati qarori bilan fizika-matematika, kimyo, biologiya, falsafa, filologiya va pedagogika fanlari bo'yicha Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

"NamDU ilmiy axborotnomasi – Научный вестник НамГУ" jurnali O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining 17.05.2016-yildagi 08-0075 raqamli guvohnomasi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA) tomonidan 2020-yil 29-avgust kuni 1106-sonli guvohnomaga binoan chop etiladi. "NamDU Ilmiy Axborotnomasi" elektron nashr sifatida xalqaro standart turkum raqami (ISSN-2181-1458)ga ega NamDU Ilmiy-texnikaviy Kengashining 2023-yil 11-sentabrdagi kengaytirilgan 9-sonli yig'ilishida muhokama qilinib, ilmiy to'plam sifatida chop etishga ruxsat etilgan (Bayonnoma № 9). Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.



## GENDER TAFOVUTNING TIL VA MULOQOTGA TA'SIRI TAHLILI

Nazarova Gulbahor Pirmanovna

Buxoro davlat universiteti, ingliz adabiyotshuosligi va tarjimashunoslik kafedrasida dotsenti

Email: [gulbakhornazarova826@gmail.com](mailto:gulbakhornazarova826@gmail.com)

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada nutq va muloqot jarayonida talaffuz, intonatsiya, lug'at va nutq uslubidagi gender farq masalalari ingliz tili misolida o'rganilgan hamda olib borilgan tadqiqot natijalari muhokama qilingan.

**Kalit so'zlar:** gender farq, muloqot, til, talaffuz, intonatsiya, lug'at va nutq, so'z tanlovi

## АНАЛИЗ ГЕНДЕРНЫХ РАЗНИЦ В ЯЗЫКЕ И ОБЩЕНИИ

Назарова Гулбахор Пирмановна

Бухарский государственный университет, доцент кафедры английского литературоведения и переводоведения

Email: [gulbakhornazarova826@gmail.com](mailto:gulbakhornazarova826@gmail.com)

**Аннотация:** В данной статье на примере английского языка изучаются вопросы гендерных различий в произношении, интонации, словарном запасе и стиле речи в процессе общения и обсуждаются результаты исследования.

**Ключевые слова:** гендерные различия, общение, язык, произношение, интонация, словарный запас и речь, выбор слов.

## ANALYSIS OF THE GENDER DIFFERENCE ON LANGUAGE AND COMMUNICATION

Nazarova Gulbahor Pirmanovna

Associate Professor of the Department of English Literature and Translation Studies, Bukhara State University

Email: [gulbakhornazarova826@gmail.com](mailto:gulbakhornazarova826@gmail.com)

**Abstract:** In this article, the issues of gender differences in pronunciation, intonation, vocabulary and speech style in the communication process are studied on the example of the English language and the results of the research are discussed.

**Keywords:** gender difference, communication, language, pronunciation, intonation, vocabulary and speech, word choice.

### Kirish

Gender farqning tilga ta'siri masalalari 1970-yillarning boshidan boshlab sotsiolingvistikaning sohasida o'rganilayotgan tadqiqotlardan biriga aylandi. Bu sohada olib borilgan qator izlanishlar erkak va ayol nutqida so'z boyligi, ohangi, sintaktik tuzilishi va nutq uslubi jihatidan aniq farq borligini isbotladi. Qolaversa, shu davrdan boshlab tilshunoslik fanida til hodisasini jamiyat va uning a'zosi bo'lgan xalq bilan bog'liq holda tasvirlash an'anasi vujudga kelgan.

Bundan tashqari, gender tafovut masalalari sotsiolingvistikadan tashqari, bir qator boshqa fanlar sohasida ham o'rganilib kelinmoqda. Jumladan, ushu masala antropologlar, folklingvistiklar grammatikashunoslar hamda dialektologlar tomonidan ham chuqur tadqiq

etilgan. Ta'kidlash joizki, feministik lingvistik tadqiqotlar jarayonida gender va til masalalari turli xil modellar (framework) asosida o'rganilgan va ushbu modellar gender farqning tilga ta'sirini turli nuqtai nazardan tadqiq etishga imkoniyat yaratgan. Ushbu sohada tadqiqot olib borgan bir qator tilshunoslar, sotsio-lingvistlar hamda feminist lingvistlarning tadqiqot xulosalari asosida salmoqli natijalarga erishilgan.

### **Adabiyotlar tahlili**

Ayollar nutqining spetsifikasi borasidagi ilk izlanishlar o'sha davr stereotiplari hamda xurofotlari ta'sirida o'rganilgan va ko'p hollarda til o'zgarishlarida ayollar nutqining roli ijobiy deb qaralmagan. Daniyalik grammatikashunos O.Jespersen o'zining "Language: Its Nature, Development and Origin" kitobidagi bir bobni ("The Woman") ayollar nutqi tahliliga bag'ishlagan.

Lakoff R, Tanin D, Kameron M<sup>39</sup> kabi taniqli tilshunoslar esa, sotsiolingvistika tadqiqotlari nuqtai nazaridan o'z tadqiqotlarida talaffuz, intonatsiya, lug'at va nutq uslubidagi gender farqlarni o'rganib, bu farqlarning kelib chiqish omillarini hamda ushbu omillarning o'zgarish sabablarini tahlil qilgan. Til va gender tadqiqotlar borasida ilk feministik nashrlardan biri Robin Lakoffning "Language and Woman's Place" kitobi 1975 yilda nashrga chiqqan hamda 2004 yillarda qayta nashr qilingan. Ushbu kitobda Lakoff ayollar nutqini "o'ziga xos"liklarini tahlil qilib, nafaqat ayollar nutqining xususiyatlari, balki, ayollar haqida gapirilgandagi til vositalari haqida ham to'xtalgan.

Muloqot jarayonida hayotiy tajribalarga asoslangan hazilomuz hikoyalardan foydalanish strategiyasi ko'proq ayollarga xos bo'lib, erkaklarga nisbatan ko'p ishlatiladi va bu orqali ayollar suhbatdoshiga pozitiv taassurot qoldirish maqsadida amalga oshiriladi. Suhbat davomida hazil yoki hayotiy latifalardan foydalanishning bir necha fiksiyalari aniqlangan. Jennifer Hayning fikricha, ayollar shaxsiy hayotidagi hazilomuz voqealarni aytib berish suhbatdoshi xoh erkak xoh ayol bo'lmasin, ular orasida hamjihatlikni shakllantirishga qaratilgan bo'ladi. Muloqot paytida o'zini aqlli ko'rsatishga intilish ko'proq erkaklarga xos bo'ganligi sababli, ular ko'p hollarda raqobatlashishga qaratilgan bo'ladi. Ushbu borada Holmes va bir qator tadqiqotchilar olib borgan tadqiqot natijalari ham e'tiborga molik. Turli xil yi'g'ilish va tadbirlarda erkak va ayollar muloqoti kuzatilganda, uning qatnashuvchilari qaysi jins vakillari ekanligiga ham bog'liq ekanligi aniqlangan.

### **Tadqiqot metodologiyasi**

Maqolada gender tafovutning til va muloqotga ta'sir omillari tahlil ostiga olinib, ingliz tilini ona tili sifatida foydalanuvchilar orasida o'tkazilgan kichik so'rovnomalar natijalari muhokama qilinadi.

---

<sup>39</sup> Lakoff, R. Language and Woman's Place. Language in Society, 2(1), New York: Harper and Row. 1975; Cameron, D. Gender and Language Ideologies. Oxford: Blackwell. 2003; Tannen, D. Gender and Conversational Interaction. Oxford University Press. 1993;

### Tahlillar va natijalar

Til va muloqotda erkak va ayollar nutqi orasida farqning mavjudligi va buning asosiy omillari, ularning jamiyatdagi o'rni va roli bilan chambarchas bog'liq ekanligi xususida bir necha sotsiologik tadqiqotlarda o'rganilgan. Muloqotda gender farqlarni o'rganish jarayonida tilning eng faol elementi so'zlar bo'lganligi sababli, erkaklar va ayollar nutqidagi farq so'z tanlovida ham ko'rinadi. Bu borada Lakoffning ayollarning so'z boyligi erkaklardan ustun turishini ta'kidlovchi fikr e'tiborni tortadi. Tilshunosning ta'kidlashicha, jamiyatda ayollar erkaklar kam vaqtini sarflaydigan faoliyatlar, masalan, xarid qilish, sovg'a tanlash kabilarga ko'proq vaqt sarflaydi. Sovg'a tanlaganda yoki kiyim xarid qilganda ayollar rangga ko'proq e'tibor berishadi va erkaklar lug'at boyligida bo'lmagan ranglar aynan ayollar nutqida kuzatiladi. R. Lakoffning ta'kidlashicha, ayollar nutqining xususiyatlari: 1) so'z tanlovi va ulardan foydalanish darajasi; 2) sintaktik qoidalar hamda 3) ohang va boshqa suprasegmental nutq vositalarida ko'rinadi. Bundan tashqari, R.Lakoff tadqiqotlarida muloqot davomida gender farq "particles", ya'ni, nutq "qo'shimcha so'z" larini ko'proq ayollar nutqida uchratish mumkinligini aniqlagan. <sup>40</sup> Uning fikricha, "qo'shimcha" so'zlar grammatikashunoslar tomonidan "meaningless part" (ma'no anglatmaydigan) so'zlar sifatida belgilangan, ammo bu so'zlar ijtimoiy kontekstda so'zlovchining aytilayotgan fikriga bo'lgan o'z munosabatini ifodalashda o'ziga xos ma'no anglatadi.<sup>41</sup>

Ta'kidlash joizki, yuqorida keltirilgan Lakoff tadqiqotlari natijalari ancha avval amalga oshirilganligi hamda jamiyatda sodir bo'lgan o'zgarishlar sababli kundalik muloqotda gender farqning mavjudligi darajasi o'zgarishga uchragani mumkin. Ushbu fikrimizni aniqlash maqsadida ingliz tilini ona tili sifatida so'zlovchilar bilan so'rovnoma o'tkazdik. So'rovnomaga asoslangan kichik tadqiqotning asosiy maqsadi til va muloqotda gender farq masalasi qanchalik voqelikka yaqin ekanligi, vaqt va zamon o'zgarishi gender farqda ham qanchalik ta'sir ko'rsatganligini o'rganishdir. So'rovnomada AQShning Michigan davlat universiteti talabalari hamda professor-o'qituvchilari ishtirokida o'tkazildi. O'n ikki savoldan tashkil topgan anketa-so'rovnoma tadqiqot instrumenti sifatida qo'llanildi va uning natijalari quyidagi jadvalda berilgan. So'rovnomada jami o'n uch kishi qatnashdi. Jadvalda so'rovnoma qatnashchilari uch guruhda berilishiga qatnashchilardan besh nafari erkak yoki ayol ekanligini belgilamaganligi sabablidir.

#### Findings and Analysis Findings of Participants' multiple-choice questions

**Table 1. Different types of language use**  
**Participants: 13**

Questions	Male (%)	Female (%)	Not indicated
<b>Number of participants</b>	<b>1</b>	<b>7</b>	<b>5</b>
What type of language do you usually use in a conversation?	1(7,6%) -formal 0-informal	0-formal 7 (53%)-informal	1(7%)-formal 3(23%)-informal

<sup>40</sup> Lakoff. R. Language and Women's Place. Oxford University press.2004. P. 44

<sup>41</sup> Lakoff. R. Language and Women's Place. Oxford University press.2004. P. 44



In a conversation do you talk	0-loudly 1(7,6%)-softly	6(46%)-loudly 1(7,6%)-softly	2(15.3%)-loudly 3(23%)-softly
In a conversation, do you use hedges? (Sort of, I mean, actually, really, well...)	1(7,6%)-yes 0-no	7(53%)-yes 0-no	5(38%)-yes 0-no
In a conversation, do use tag questions? (... isn't it? .... don't you?)	1(7,6%)-yes 0-no	4(30%)-yes 3(23%)-no	4(30%)-yes 1-no
Do you use taboo or slangs in your speech? ("Hell", "Damn", "God damn it")	1(7,6%)-yes 0-no	6(46%)-yes 1(7,6%)-no	2(15,3%)-yes 2(15,3%)-no 1-sometimes
Do you use intensifiers like "so", "such", "pretty", "quite" in your speech?	1(7,6%)-yes 0-no	4(30%)-yes 3(23%)-no	7(53%)-yes 0-no
In a conversation, do you use minimal pairs? (yeah, mhm, right )	1(7.6%)-yes 0-no	7(53%)-yes 0-no	4(30%)-yes 1-no
In a conversation, do you use the phrase "oh, my goodness"?	1(7,6%)-yes 0-no	5(38%)-yes 2(15,3%)-no	3(23%)-yes 2(15,3%)-no
Do you wait for your turn in a conversation or you interrupt?	1(7,6%)-I wait my turn 0-I interrupt	7(53%)-I wait my turn 0-I interrupt	3(23%)-I wait my turn 1(7,6%)-I interrupt 1(7,6%)-both
Do you tell jokes in a conversation?	1-yes 0-no	6-yes 1-no	4-yes 0-no 1-sometimes
Which sentence given below do you prefer to use for asking something?	1(7,6%)-Hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa! 0-Please, will you hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa?	3(23%)-Hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa! 3(23%)-Please, will you hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa? 1(7,6%)-not answered	5(38%)-Hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa! 0-Please, will you hand me the <i>Sport Magazine</i> by the sofa?
In the following dialogue, who is A and who is B? Write your choice.	1(7,6%)-Correct answer	7(53,8%)-Correct answer	4(30,7%)-Correct answer 1(7,6%)-teacher/another teacher



So'rovnomaning e'tiborga molik natijalari sariq rang bilan belgilanib, muhokama qilindi. Masalan, nutqda to'siq so'zlarning ishlatilishi darajasi ikkala jins vakillarida ham tasdiq javob bilan belgilangan. Lakoff o'z tadqiqotlarida esa, ayollar nutqi spetsifikasini tadqiq qilish jarayonida "hedges", ya'ni, nutq "to'siq" (sort of, I mean, actually, really, well) larini ayollar nutqida erkaklarga nisbatan tez-tez uchratish mumkinligini ta'kidlagan.<sup>42</sup> Bundan tashqari, "taboo" (taqiqlangan) hamda "intensifiers" (kuchaytiruvchi) so'zlardan foydalanish ikkala jins vakillarida ham tasdiq javob bilan berilgan. Bunday nutq namunalari erkaklarda juda kam uchraydi, chunki ular muloqot davomida ayollarga nisbatan dadil gapirishga moyil degan xulosalar Lakoff tadqiqotlarida aks ettirilgan. Ammo so'rovnoma tadqiqotimizda bu o'z isbotini topmadi.

"Qo'shimcha" so'zlar tanlovida ham ayollar muloyimlik va xushmuomalalik xususiyatlarini saqlash maqsadida erkaklarga zid ravishda "oh dear", "goodness", "oh fudge" kabi "qo'shimcha" so'zlardan foydalanishadi. Erkaklar nutqida esa, "shit", "damn", "hell", "god damn you" kabi "qo'shimcha" so'zlar faol lug'atlaridandir. Ushu xulosalar ham Lakoff tadqiqotlarda keltirilgan. Ammo so'rovnomamizda ayollar ham u turdahi so'zlardan faol foydalanishi qayd etilgan.

### Xulosalar

Xulosa qilib shuni aytish joizki, insoniyat tildan shaxsiy yoki ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiruvchi muayyan maqsadga erishish uchun foydalanadi va ijtimoiy muhit tufayli tildan foydalanishning cheklanishi asosan gender farqini keltirib chiqaradi. Ijtimoiy kontekst gender va tilning o'rtasidagi muhim bog'liqlik hisoblanadi. Suhbatdoshning muloqot davomidagi so'zlashuvi kishilarning ijtimoiy muhitdagi bajaradigan roli bilan ham farqlanadi. Ijtimoiy muhitdagi rol esa jamiyatdagi o'zgarishlar sababli o'zgarishi va shu asosda muloqotda gender farqning ham o'zgarishi muayyandir.

### Adabiyotlar

1. Cameron, D. Gender and Language Ideologies. Oxford: Blackwell. 2003
2. Coates Jennifer. Women, Men and Language. Pearson, Longman. 2004
3. Coates Jennifer. Women, Men and Everyday talk. Palgrave, Macmillan. 2013
4. Karlsson, S. Gender-related Differences in Language Use. 2007
5. Lakoff, R. Language and Woman's Place. Language in Society, 2(1), New York: Harper and Row. 1975
6. Ning, H., & Dai, X. On Gender Difference in English Language and Its Causes. *Asian Social Science*, 6(2), 2010.
7. Tannen, D. Gender and Conversational Interaction. Oxford University Press. 1993.
8. Tannen, D. You just don't understand: Women and men in conversation. New York: Ballantine. 1990.

---

<sup>42</sup> Lakoff, R. Language and Women's Place. Oxford University press. 2004. P. 79